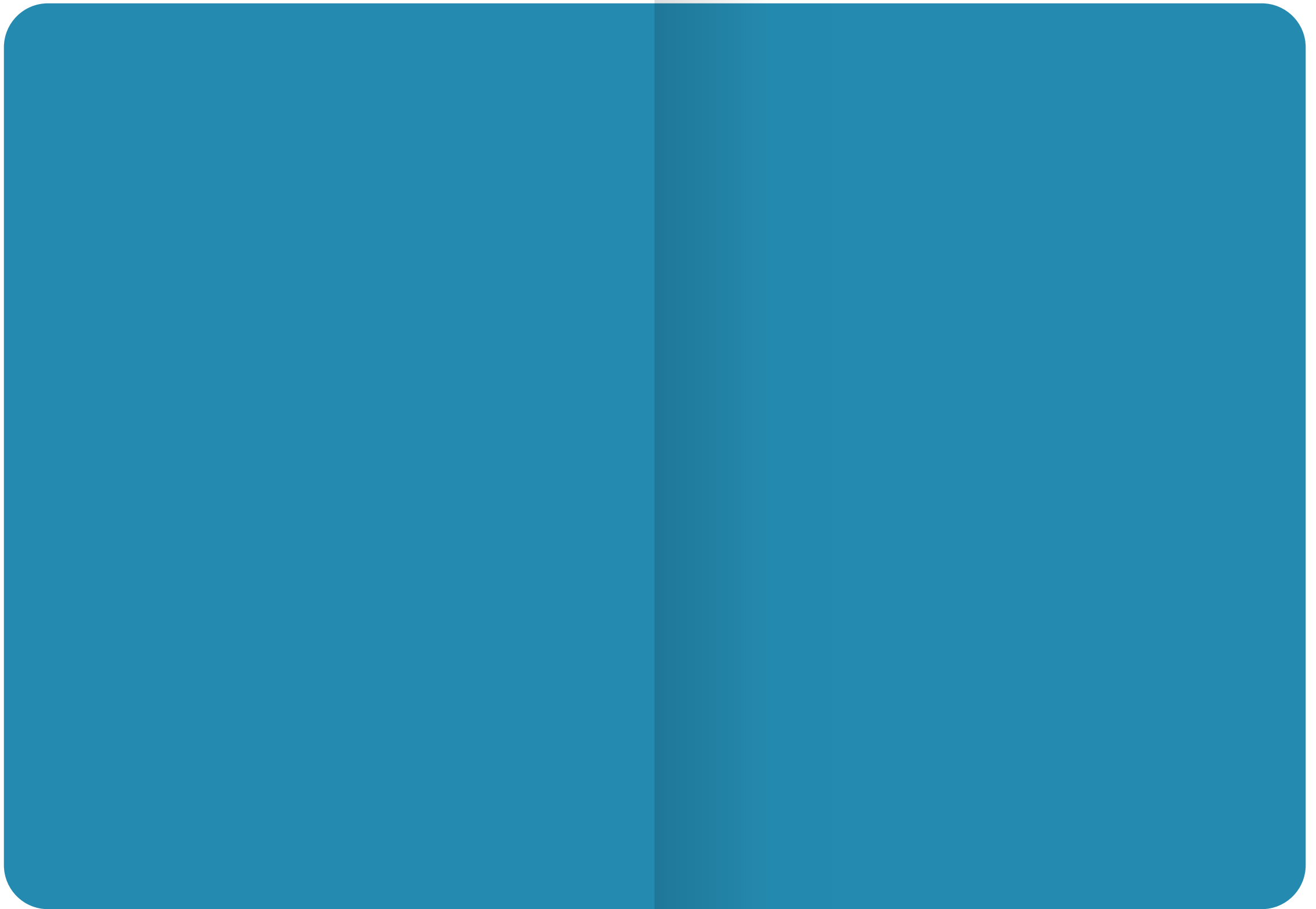

SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜ YÖNETİMİ REHBERİ

Hazırlayan,
DERYA KAP

Düzenleyen,
NESLİHAN ÖZTÜRK

SİVİL TOPLUMDA
GÖNÜLLÜ YÖNETİMİ
REHBERİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ. 9

SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜK. 10

- A. GÖNÜLLÜK NEDİR? NE DEĞİLDİR?
- B. SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜĞÜN ÖNEMİ VE GÜCÜ
- C. GÖNÜLLÜ NE YAPAR?
- D. SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜĞE DAİR VERİLER

GÖNÜLLÜ POLİTİKASI. 15

- A. KURUM KÜLTÜRÜNE UYGUN GÖNÜLLÜ POLİTİKASI İLKE VE METİNLERİNİN HAZIRLANMASI
- B. GÖNÜLLÜLER İÇİN ETİK KURALLAR VE/ VEYA DAVRANIŞ KURALLARI (TÜRKİYE)

GÖNÜLLÜ YÖNETİMİ. 17

- A. GÖNÜLLÜ KAZANMA
- B. GÖNÜLLÜ İLANI VERME
- C. GÖNÜLLÜ SEÇİMİ, GÖNÜLLÜ ORYANTASYONU, VE GÖNÜLLÜ VERİTABANI OLUŞTURULMASI
- D. GÖNÜLLÜ EĞİTİMİ
- E. RAPORLAMA VE DEĞERLENDİRME
- F. GÖNÜLLÜ MOTİVASYONU VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

ÇEVİRİMİÇİ GÖNÜLLÜK. 22

- A. ÇEVİRİMİÇİ ORTAMIN GÖNÜLLÜĞE ETKİSİ
- B. PANDEMİYLE BİRLİKTE ARTAN DİJİTAL OLANAKLAR VE GÖNÜLLÜĞE ETKİSİ

GÖNÜLLÜLÜKLE İLGİLİ SORUNLAR VE RİSKLER. 25

- A. GÖNÜLLÜ POLİTİKASININ BELİRLENMESİNDE VE GÖNÜLLÜ YÖNETİMİNDE SORUNLAR
- B. GÖNÜLLÜK VE EMEK SÖMÜRÜSÜ
- C. SÜRDÜRÜLEBİLİR GÖNÜLLÜK YAKLAŞIMI
- D. GÖNÜLLÜKLE İLGİLİ BİRİM YA DA KİŞİNİN VARLIĞI

GÖNÜLLÜLÜK KONUSUNDA KAMU POLİTİKALARI VE DÜZENLEMELER. 29

- A. GÖNÜLLÜĞÜ TEŞVİK EDEN KAMU POLİTİKALARININ VARLIĞI
- B. GÖNÜLLÜK ALANINDA DÜZENLEME İHTİYACI
- C. YASA ÖNERİLERİ

ALTERNATİF GÖNÜLLÜLÜK POLİTİKALARI VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ. 34

- A. TEGV
- B. AÇEV
- C. TOG
- D. HABİTAT DERNEĞİ
- E. SULUKULE GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ

SONUÇ. 38

KAYNAKÇA. 39

GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) tümü gönüllü desteğine ihtiyaç duyar. Türkiye’de STK’ların insan kaynağının önemli bir kısmını ücretli çalışanlar değil gönüllüler oluşturuyor. STK’larda gönüllü olarak çalışan kişilerin oranının %50-%70 civarında olduğu tahmin ediliyor.

Birçok STK, faaliyetlerini gönüllülerin desteği ile yürütüyor. Bu nedenle, STK’ların gücü kendisine gönüllülerin verdiği emek ve destekle doğrudan ilgilidir.

Gönüllüğün STK’lar için taşıdığı bu öneme karşın, Türkiye’de gönüllülük faaliyetlerine katılanların oranı sadece %6. Gönüllüğün yaygınlaştırılmasına ilişkin kamu tarafında hayata geçirilen bazı uygulamalara karşın, gönüllü faaliyetlerde katılıma dair önemli bir artış olduğunu söylemek güç.

Gönüllü faaliyetleri düzenleyen yasal bir düzenleme bulunmadığından, gönüllüler ile STK’lar arasında kurulan ilişkide hak ve sorumluluklar açısından bir standart bulunmuyor.

Bu koşullarda “STK’ların gönüllüleri kendilerine çekebilmeleri ve faaliyetlerini gönüllülerin desteği ile yaygınlaştırabilmeleri için kurum kültürüne uygun gönüllü politikaları hazırlayarak etkin bir gönüllü yönetim sürecini hayata geçirmeleri gerekiyor.

Bu rehberde hem STK’ların ihtiyaçlarını karşılayacak hem gönüllünün haklarını koruyacak şekilde gönüllülük faaliyetlerinin sürdürülebilir kılınmasının ve gönüllüğün yaygınlaştırılmasının nasıl mümkün olabileceğine yanıt aranıyor.

Sivil Toplumda Gönüllü Yönetimi adlı bu çalışmada, gönüllü politikalarının belirlenmesi, gönüllü yönetiminin etkin ve sürdürülebilir bir anlayışla kurgulanması; mevcut sorun alanları, gönüllülük alanında yasal düzenleme tartışmaları ve çözüm önerilerine dair başlıklar yer alıyor.

Rehberin hem sivil alanda kurumsal bir yapılar hem de diğer sivil yapılanmalar için faydalı bir kaynak olması amaçlanıyor.

SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜK

A. GÖNÜLLÜK NEDİR? NE DEĞİLDİR?

Birleşmiş Milletler, gönüllüğü “bireyin topluma dâhil olmasının bir ifadesi” olarak tanımlıyor ve, özgür irade ile yapılması, maddi bir karşılığın olmaması ve başkalarına fayda sağlaması olmak üzere üç kriterle tarif ediyor. (BM Gönüllüleri, 2011)

Gönüllülük, maddi karşılık ve çıkar beklemeden toplumun yararına, kendi isteği ile veya bir ihtiyaç doğrultusunda, bir sivil toplum kurumunda ya da başka bir kurumda sürdürülen faaliyetlerdir. (STGM, 2012:4)

Bu rehberin konusu olan sivil toplum gönüllüğünü temel aldığımızda, STK'larda çalışan ve gönüllü ayrımına göre gönüllülük “para ya da paraya tahvil edilebilir bir araçla karşılanmamış emek zaman” olarak da tanımlanabilir. (Abay, 2021:10)

Maddi bir karşılığın olmaması gönüllülüğün STK'lar için “bedava iş gücü” olduğu anlamına gelmez. Gönüllülerin, gönüllük faaliyetinden kaynaklanan hem hakları hem de sorumlulukları bulunur. Bununla birlikte, gönüllüler STK'larda çalışanlardan farklı olarak yasal olarak bir sorumluluk taşımadıklarından herhangi bir nedenden dolayı gönüllüğü sonlandırma hakkına sahiptir.

Sivil toplumda yurttaşlar,, ilişki ya da nitelik temelli motivasyonla gönüllü faaliyetine katılabilirler. İlişki temelli gönüllüler, bir misyon ya da üyesi olunan bir grubun ihtiyacı doğrultusunda gönüllük yapar. Nitelik temelli gönüllüler ise bilgilerini paylaşmak ya da yeni nitelik ve deneyim kazanmak / kazandırmak için gönüllü olurlar. (Arslan, 2018:13)

Daha geniş bir açıdan bakıldığında sivil toplumda gönüllü olmak isteyen bireylerin motivasyonu;

- » becerilerini paylaşmak,
- » sosyalleşmek,
- » toplumsal bir ihtiyaca aktif bir katılımcı olarak çözüm bulmak,
- » bir konuda deneyim elde etmek,
- » toplumsal sorumluluklarını yerine getirmek,
- » kendini iyi hissetmek,
- » STK'ların insan kaynağı ihtiyacını karşılamak,
- » Yeni bir çevre ve toplumsal konum edinmek gibi çok çeşitli olabilir. (STGM,2013: 5)

B. SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜĞÜN ÖNEMİ VE GÜCÜ

STK'larda insan kaynağının önemli bir kısmını maaşlı olarak çalışanlar değil gönüllüler oluşturur. Türkiye’de birçok STK, faaliyetlerini gönüllülerin desteği ile yürütüyor. Bu nedenle, STK'ların gücü gönüllülerin verdiği emek ve destekle doğrudan ilgilidir. Diğer bir açıdan bakıldığında ise gönüllülerin gücü STK'ları “hem sivil hem de toplumsal kılar” (STGM,2013: 5)

STK'lara gönüllülerin verdiği destek, bu kurumların çalıştıkları alanda yürüttükleri faaliyetlerin toplum tarafından da sahiplenildiğini gösterir. Gönüllü desteği yüksek olan STK'ların çalışma alanlarında güçleri artar. Geniş ve nitelikli bir gönüllü tabanı olan STK'lar finansal kısıtlamalar olmadan gönüllü insan kaynağı ile faaliyetlerini daha etkili şekilde yaygınlaştırabilirler.

Gönüllüler, aynî ve maddî kaynaklara ulaşılması, yönetim süreçlerine destek olma, toplumda katılımıcılığın özendirilmesi, STK'ların başarısının ve hizmetlerinin görünür olması ve yaygınlaştırılması gibi çok farklı işlevler üstlenebilir.

Türkiye’de Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), Kızılay gibi büyük ve ülke genelinde faaliyetleri yaygın olan STK'ların yanında, yerel düzeyde aktif çalışmalar yapan küçük STK'lar da geniş ve nitelikli gönüllü desteği elde ederek, finansal karşılığı yüksek pek çok çalışmayı hayata geçirebilmektedir. Özetle, gönüllülerin STK'lara katılımı ve sağladıkları katkı, sivil toplum faaliyetlerinin yaygınlığı ve sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşıyor.

Gönüllülük, bireylerin kişisel gelişiminin yanı sıra, STK'ların çalışmalarına destek olarak toplumsal değişime de katkı sunmaya da olanak verir. Çünkü gönüllük yurttaşların sivil alana katılımını olanak sağlar;; aynı zamanda bireylerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünün bir parçasıdır ve demokrasinin vazgeçilmez bir unsurudur.

GÖNÜLLÜLER AÇISINDAN GÖNÜLLÜLÜĞÜN ÖNEMİ VE KAZANIMLARI

Gönüllülük faaliyetiyle gönüllüler hem bireysel hem toplumsal kazanımları birlikte elde eder. Bir yönüyle gönüllük bireylerin kişisel gelişimine pek çok açıdan olanak sunar. Gönüllük deneyimi bireylere; manevi zenginleşme, özgüven gelişimi, ekip çalışması becerileri kazanma, proje deneyimi, farklı kültür ve kişiliklerle uyumlu çalışabilme, yeni çevre ve arkadaşlıklar geliştirme gibi nitelikler kazandırır. Diğer yönüyle gönüllük faaliyetiyle yurttaşlar hem yardımlaşma ve dayanışmayı çoğaltır hem de sosyal sorunlara çözüm bulmayı sağlayacak etkinlik ve eylemlerin karar süreçlerinde yer alabilirler.

Bu çerçevede, gönüllülük, gönüllünün kendini gerçekleştirebilmesine alan açarken, diğer yandan da toplumdaki refaha katkıda bulunur. (Abay,2021 s:10)

Türkiye’de Gönüllük Araştırması’na göre, gönüllülerin en çok öne çıkardığı gönüllülük faaliyetinin kazanımları;

- » Yeni insanlarla tanışmak (% 88)
- » Kendini işe yarar hissetmek (% 88)
- » Sürekli yeni şeyler öğrenmek (% 82)
- » Toplumda saygı görmek (% 65)
- » Çevresi tarafından takdir edilmek (% 61)
- » Yakın çevrede danışılan bir insan olmak (% 59) (Erdoğan& Semerci, 2020:36)

Araştırmanın bulguları, gönüllüler için gönüllülük faaliyetinin içsel kazanımlarının dışsal kazanımlara göre öncelikli olduğunu gösteriyor. (Erdoğan& Semerci, 2020:36)

Gönüllülere göre, gönüllülük faaliyetlerinin kişisel kazanımları:

- » toplumsal sorunlara duyarlılık(% 88)
- » daha sosyal olmak (% 86)
- » daha anlayışlı olmak(% 83)
- » daha iyi iletişim kurabilir olmak (% 82)
- » Sabırlı olmak (% 81)
- » daha huzurlu (% 71)
- » daha esnek (% 72)
- » daha mutlu olmak (% 76) (Erdoğan& Semerci, 2020:36)

C. GÖNÜLLÜ NE YAPAR?

Sivil topluma destek veren gönüllüler, ücretli çalışanlar gibi STK'lara yasal bir bağ ile bağlı değildir. Bu nedenle, sivil toplum çalışanının sahip olduğu haklara ve sorumluluklar ile gönüllerin hak ve sorumlulukları farklılaşır.

STK'larda gönüllülerin ne yaptıkları ve nasıl bir konumda olduklarını Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı Gönüllü Koordinatörü Burak Burçak şu sözlerle özetliyor:

“Gönüllü boş bir kutu gibidir. Bu kutunun içeriğini doldurmak STK'ların ellerinde. Gönüllüler kendilerini STK'lara emanet eder ve güvenirliler. Gönüllük karşılıksız bir emektir fakat STK'ların bunun farkında olması ve her durumda hatırlaması gerekir. Gönüllüleri ücretli çalışan gibi kullanmamak, sivil topluma olan güvenini zedelememek ve gönüllü kaybına neden olmamak gerekir. STK'lar olarak lütfen onları yıpratmamalıyım”. (Buçak, 2021)

Her ne kadar ücretli çalışanla ile eş seviyede sorumluluk üstlenmeseler de STK'lara destek veren gönüllüler, raporlama-analiz, gelir yaratıcı faaliyetler, ofis işi-teknik destek ve eğitim-danışmanlık gibi pek çok alanda görev alırlar. Nihai olarak bir gönüllü, herhangi bir sebepten dolayı dilediği zaman gönüllü faaliyetini sonlandırabilir.

D. SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜĞE DAİR VERİLER, TÜRKİYE'DE GÖNÜLLÜK: ALGI VE VERİLER

Gönüllüğün sivil toplum için taşıdığı bu önem ve ihtiyaca karşın, Türkiye’de gönüllü olma oranı yıllardır düşük seviyede ve önemli bir artış eğilimi de göstermiyor.

Dünya Bağışçılık Endeksi'nin 2014 Araştırması'na göre; gönüllü faaliyetlere katılmada Türkiye;

- » 2010 yılında 153 ülke arasında 134. sırada,
- » 2011 yılında 153 ülke arasında 136. sırada,
- » 2012 yılında 146 ülke arasında 137. sırada,
- » 2013 ve 2014 yıllarında ise 135 ülke arasında 132. sırada yer aldı.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2012 verilerine göre, Türkiye’de 618 vakfın toplam 1 milyon 7 bin 143 gönüllüsü vardı.

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Programı'nın 2014 yılı sonuçlarına göre, Türkiye’de yetişkinler arasında gönüllülük faaliyetinde bulunanların oranı sadece % 6' dır. Bu da diğer ülkeler arasında Türkiye'nin sondan ikinci sırada olduğunu gösteriyor. (Erdoğan, Semerci, 2020: 3) Örneğin gönüllü faaliyette bulunma oranı, Danimarka'da % 57, ABD'de, Hollanda'da ve İsviçre'de % 53 gibi yüksek seviyededir. (Erdoğan &Semerci, 2020: 3)

Yine, Türkiye’de gönüllülük pratiklerinin düşük olduğunu gösteren 2019 tarihli Türkiye Gönüllük Araştırması’na göre, Türkiye’de herhangi bir gönüllü faaliyette bulunanların oranı % 6,2. Erkekler, kadınlara kıyasla biraz daha fazla gönüllülük yapıyor. Eğitim düzeyi arttıkça gönüllülük yapma oranı da yükseliyor. Lise mezunlarında % 6, üniversite mezunlarında % 17, doktora eğitimini tamamlayanların yaklaşık üçte biri gönüllük yapıyor. (Erdoğan & Semerci, 2020: 3)

Yine önemli bir veri, gönüllülük yapılan kurumların faaliyet alanları eğitim (% 65), çocuklar (% 48) ve gençlik (% 29) olarak sıralanıyor. Diğer önde gelen faaliyet alanları arasında çevre, kadınlar, kültür ve sanat geliyor. (Erdoğan & Semerci, 2020: 7)

STGM tarafından yapılan bir araştırma da Türkiye’deki derneklerin ve vakıfların önemli bölümünün gönüllü emeği üzerine kurulduğunu gösteriyor. STK’larda gönüllü olarak çalışan kişilerin oranı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü rakamlarına göre %76; STGM’nin henüz yayınlanmamış araştırma sonucuna göre ise %55 düzeyinde. (Abay, 2021:12)

GÖNÜLLÜ POLİTİKASI

Gönüllülerin farklı beklenti, amaç ve niyetlerle bir araya geldikleri; farklı birikimlere sahip oldukları dikkate alınarak, gönüllülerden istenilen verim ve performansın alınması için iyi hazırlanmış bir gönüllü politikası ve ardından etkili bir gönüllü yönetimi sürecinin yürütülmesi gerekiyor.

A. KURUM KÜLTÜRÜNE UYGUN GÖNÜLLÜ POLİTİKASI İÇİN İLKE VE METİNLERİN HAZIRLANMASI

Her STK kurum kültürüne uygun bir gönüllü politikası hazırlamalı , değer ve ilkelerini saptayarak ve gönüllük faaliyeti ile yaratmak istediği etkiyi belirleyerek şekillenmelidir.

Gönüllü politikası belirlenirken, gönüllüğe ilişkin hem STK’ların hem gönüllülerin uyması gereken ilke ile her iki taraf için hak ve sorumlulukların belirlenmesi, hatta yazılı hale getirilmesi önemlidir.

Hak ve sorumlulukların yazılı hale getirilmesi: Gönüllülerin hak ve sorumluluklarının belirlenmesi, gönüllüler ile STK’lar arasındaki ilişkide her iki tarafın korunması ve muhtemel mağduriyetlerin telafi edilmesi açısından önleyici bir işlev görür.

B. GÖNÜLLÜLER İÇİN ETİK KURALLAR VE DAVRANIŞ KURALLARININ BELİRLENMESİ

Türkiye’de gönüllüler ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmadığından, gönüllülerle çalışan STK’ların kurum kültürlerine uygun olarak Gönüllü Politikası hazırlamaları; bu sayede gönüllülerle ilişkilerini hukuki ve etik açıdan dikkate alarak şekillendirmeleri mümkündür.

STK'ların gönüllülerle çalışırken, misyon, vizyon ve strateji belgeleri hazırlamaları; bunlara ek olarak etik değerlerini, davranış kodlarını ve üçüncü kişilerin haklarının korunmasını içeren metinleri yazılı hale getirmeleri de önemlidir. (Doğan-Yenisey ve Yentürk, 2020)

Özellikle kırılgan-dezavantajlı gruplar ile çalışan STK'ların, gönüllü politikasını şekillendirirken çocuk, kadın, engelli hakları gibi konularda belirli hassasiyetleri korumaları için gönüllülerinin gözetmesi gereken etik kuralları belirlemeleri gerekiyor.

Örneğin, çocuk alanında çalışan STK'ların gönüllülük süreçleri Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kurumlar tarafından belirlenen etik ilkeler ile uyumlu olmalıdır. Ayrıca, çocuk güvenliği politika belgeleri ve gönüllü davranış kuralları gibi yazılı belgeler ile bunların desteklenmesi hem gönüllü devamlılığının sağlanmasına hem de gönüllülerin motivasyonlarının yüksek olmasına ve nihai olarak da çocuğun üstün yararını korumaya olanak sunar. (Beyazova & Durmuş, 2020)

Türkiye'de gönüllü desteğini faaliyetlerinde yaygın şekilde kullanan pek çok STK, söz konusu hassasiyetleri de gözeterek gönüllüleri için etik kurallar ve davranış kurallarını belirleyerek metin haline getiriyor.

Türkiye'nin birçok bölgesinde yaygın bir gönüllü ağı olan Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın Gönüllü Taahhünamesi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın "Gönüllülükte Etik Kurallar ve Davranış Kuralları" bu yazılı metinlere örnek olarak gösterilebilir.

STK'ların gönüllüleri için hazırlayacağı Gönüllü Taahhünamesi ya da İyi Niyet Sözleşmesi gibi metinlerde öncelikli olarak şu başlıklar yer alabilir;

- » STK'nın misyonu ve vizyonu doğrultusunda gönüllü çalışmalarını sürdürmek,
- » Gönüllü eğitimlerine katılmak,
- » Katılma ve destek verme taahhüdü verilen etkinliğin uygulanışında, kişisel nedenlerden kaynaklanan aksaklık yaşanmasına izin vermemek,
- » Din, dil, ırk, mezhep, sosyal farklılık ve cinsiyet ayrımı gözetmeden herkese eşit mesafede davranmak ,
- » Sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarda ayrıştıracı bir söylem ve nefret suçunda bulunulmaması,
- » Cinsel sömürü ve istismar kapsamına giren hiçbir davranışta bulunulmayacağına ve tanıklık edilirse veya endişe duyulursa bildirim yapılması,,
- » Gönüllü faaliyetler sırasında STK çalışanı, üyeleri ya da diğer gönüllülere ilişkin kişisel veri, bilgi ya da görsellerin (fotoğraf, video, ses vb.) üçüncü kişilerle ve sosyal medya vb. mecralarda paylaşılması, açık rıza verilmeden kişisel veri, bilgi ya da görselin kullanılmaması.

Gönüllü Politikası'nın hazırlanmasının ardından, STK'lar gönüllüğü teşvik edecek şekilde iyi bir gönüllü yönetim sürecini kurgulayabilirler.

"STK'ların gönüllü gücünü kullanabilmesi önemli bir beceridir. Bu beceri sayesinde STK'lar gerçekten sivil toplum örgütü olurlar." (STGM,2013: 5)

Gönüllü Yönetimi, gönüllüler ile STK'lar arasındaki ilişkinin verimliliğini sağlamak amacıyla yürütülür. Bu süreç, gönüllüler ile iletişim ve geri-bildirim temel alınarak şekillendirilmelidir. (STGM:2013: 6)

STK ve ücretli çalışan ilişkisinden farklı olarak, gönüllü yönetimi, uzun vadeli olarak hem gönüllülerin hem de STK'ların faydasını gözetmelidir. Gönüllü yönetimi, gönüllü kazanma, gönüllü seçimi,, değerlendirme ve gönüllü motivasyonu gibi pek çok aşamayı içerir;

A. GÖNÜLLÜ KAZANMA VE GÖNÜLLÜ İŞ TANIMI HAZIRLAMA

Gönüllü yönetimi sürecinin ilk aşamasında, gönüllülerin STK'ya ilgi göstermesinin sağlanması gerekir. Kuruma gönüllü destek verenler var ise onların tavsiye ve değerlendirilmeleri ile de gönüllü kazanılması mümkündür. STK'ların gönüllülere ulaşması ve kuruma çekmesi için, gönüllük faaliyetlerinin hedefleri ile gönüllülerden beklentilerinin net olarak belirlemelidir.

STK'lar gönüllü ihtiyacı duydukları faaliyet alanlarında Gönüllü İş Tanımı hazırlamalıdır. Gönüllü İş Tanımı, hangi başlıklarda ve hangi niteliklere sahip olan gönüllülere ihtiyaç duyulduğunun belirlenmesini sağlar. Bu da gönüllülerde aranan niteliklerin açık ve net olarak ortaya konmasını gerektirir.

Çok sayıda üye ya da gönüllüden oluşan ve Türkiye'de yaygın olarak faaliyet gösteren STK'lar ile daha küçük STK'lar için hazırlanacak Gönüllü İş Tanımları farklılıklar gösterebilir. Her durumda, ayrıntılı ve net olarak belirlenen iş tanımları yapılması hem STK'ların gönüllü yönetme süreçlerini hem gönüllülerin sorumluluklarını bilerek gönüllük faaliyetlerine katılmasını kolaylaştırır.

GÖNÜLLÜ İŞ TANIMINDA YER ALMASI GEREKEN HUSUSLAR

- » Gönüllü faaliyetin adı,
- » Gönüllü faaliyetin amacı ve gönüllünün yapacağı çalışmanın sağlayacağı fayda,
- » Gönüllü faaliyetin sonunda oluşması umulan fayda ve değişim,
- » Yürütülecek olan faaliyetler,
- » Gönüllü faaliyetinin gerçekleştirileceği zaman ve öngörülen süre,
- » Gönüllünün ayırması gereken zaman,
- » Gönüllü faaliyetinin yürütülmesinde gönüllünün üstleneceği sorumluluklar,
- » Gönüllünün göstermesi gereken hassasiyetler: kırılğan-hassas gruplar ile temaslarda uyulması gereken kriterler,
- » Gönüllüden beklenen tutum ve davranışlar,
- » Gönüllünün alması gereken eğitimler, tarihleri ve eğitmenler
- » Gönüllün gönüllük faaliyetinden edineceği kazanımlar

B. GÖNÜLLÜ İLANI VERİLMESİ

Gönüllü İş Tanımının yapılmasının ardından, gönüllü ihtiyacının giderilmesi için gönüllü ilanı verilebilir. Gönüllüler ilanı görerek STK'lara başvurabilirler ya da uzman oldukları konularda bilgi ve deneyimlerini paylaşmak için doğrudan iletişime geçebilirler. Gönüllü arayışına dair ilan, Gönüllü İş Tanımı'nda yer alan hususları içerecek şekilde hazırlanmalıdır.

GÖNÜLLÜ İLANINDA BULUNMASI GEREKEN KONULAR

- » STK'nın misyonu ve faaliyetleri,
- » Gönüllü iş tanımı ,
- » Gönüllülük faaliyetine katılmanın gönüllülere sağlayacağı katkı
- » Deneyimin onları hangi alanlarda geliştireceğini;
- » Gönüllü faaliyetlerine ne kadar süre ayırmalarının beklendiği,
- » Hangi konularda ve nasıl bir sorumluluk üstlenebilecekleri.

Tüm bunları içerecek şekilde Gönüllü İlanı hazırlanmasının ardından, STK'ların sosyal medya hesaplarından duyurulabilir; mümkünse çeşitli internet sitelerinde yaygınlaştırılabilir.

C. GÖNÜLLÜ SEÇİMİ, GÖNÜLLÜ ORYANTASYONU VE GÖNÜLLÜ VERİTABANI OLUŞTURULMASI

Gönüllü ilanına ya da doğrudan STK'ya yapılan gönüllü başvuruların arasından aranan niteliklere sahip olan gönüllüler seçilirken, ücretli çalışanların seçimi kadar özen gösterilmesi gerekir. Çünkü STK'lara gönüllü olan destek verenler de kurumu temsil eder. (Arslan, 2018:13)

Gönüllü başvuruları, iletilen CV'ler üzerinden ya da mülakat ile değerlendirilebilir. Seçim sürecinde gönüllülerin motivasyonları ile STK'ların beklentilerinin uyumuna dikkat edilmelidir. Ayrıca, gönüllülerin homojen olmadığı, ihtiyaç, beklenti motivasyon ve kültürlerinin farklı olduğu dikkate alınmalıdır.

Gönüllü Veri Tabanı (Gönüllü Havuzu) : Gönüllülerin STK'ların mevcut ihtiyaçlarına göre seçilmesi aşamasında, her kurum kendi gönüllü veritabanını oluşturmalıdır. (STGM, 2013: 6)

- » Veritabanında, STK'ya destek vermek amacıyla başvuruda bulunan ve gönüllü olması uygun görülen kişiler yer almalı,
- » Gönüllü veritabanındaki bilgiler düzenli olarak güncellenmeli ve gönüllüler ile sürdürülebilir iletişimin sağlanması temin edilmeli,
- » Gönüllü veritabanı desteği ile gönüllü sayıları ve gönüllülerin STK'ya hangi konularda, ne kadar süre ve nasıl destek verdikleri kaydedilmelidir. (STGM, 2013 :6)

Gönüllü veri tabanına tüm gönüllü başvuruları kaydedildikten sonra, STK'lar belirledikleri iş tanımı ve önceliklerine göre gönüllülerini seçerler.

Gönüllü Koordinatörü: Gönüllü yönetimi sürecinin etkin şekilde koordine edilmesi için, gönüllülerle ilgilenecek bir STK çalışanı ya da bir gönüllünün "gönüllü koordinatörü" olarak belirlenmesi önemlidir.

Gönüllü Oryantasyonu: Gönüllülerin seçilmesinin ardından ise gönüllülerin yönlendirilmesi süreci başlar. Bu aşamada, gönüllülere STK'nın kurum kültürü, misyonu, faaliyetleri, ilkeleri tanıtılır. Bu amaçla, gönüllülerin STK'yı tanımalarını sağlayacak el kitabı gibi tanıtıcı doküman verilebilir.

GÖNÜLLÜ YÖNLENDİRMESİNİN İÇERMESİ GEREKEN KONULAR

- » STK'nın misyonu ve vizyonu,
- » Kurum kültürü,
- » Faaliyet alanları,
- » Organizasyon yapısı ve çalışanlar
- » Yürütülen projeler ve diğer STK'larla işbirlikleri
- » STK'nın gönüllü politikası,
- » Gönüllülere verilecek eğitim,
- » STK çalışanları ile iletişim

D. GÖNÜLLÜ EĞİTİMİ

Gönüllülerin seçilip görev ve sorumluluklarının net ve açık şekilde belirlenmesinden sonra, gönüllülerin eğitimi sürecine geçilir. Gönüllülerin kurumda görev alan çalışanlar ve diğer mevcut gönüllülerle tanışması süreci de bu aşamaya dahildir.

Gönüllüler, katkı sunacakları konuların niteliğine göre kısa ya da uzun vadeli bir eğitim sürecinden geçirilmelidir. Gönüllülerin eğitimi, mevcut gönüllüler, kurumda ücretli çalışanlar ya da uzmanlar tarafından yapılabilir. Eğitimin yanı sıra, mentör-menti eşleşmesi ile gönüllülerin daha bilgili ve donanımlı kılınması da sağlanabilir.

E- GÖNÜLLÜ DEĞERLENDİRME VE RAPORLAMA

Gönüllülere verilen eğitimin ardından sonuçlar değerlendirilir. Eğitimin sonunda gönüllü olarak STK'ya katkı sunması uygun görülenler tespit edilir ve süreç raporlanır. Gönüllü yönetiminin başarısı, gönüllülere verilen görev ve sorumlulukların yerine getirilip getirilmediği ve gönüllüklerini sürdürecek motivasyona sahip olup olmadıklarının ölçülmesiyle anlaşılabilir.

F. GÖNÜLLÜ MOTİVASYONU VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Gönüllülerin motivasyonlarının korunması, gönüllük yaptıkları STK'lara aidiyet duygularının geliştirilmesi ve kuruma katkılarının sürdürülmesi için STK'ların gönüllülerin ihtiyaçlarını ne ölçüde giderdikleri ve gönüllü yönetimi sürecini ne kadar verimli işlettikleriyle bağlantılıdır.

Gönüllülerin STK'ların karar mekanizmalarına katılımları net olarak tanımlanmadığı için, kurumsal olarak gelişmiş olanlar STK'larda dahi, gönüllülerin görüşlerine çoğunlukla başvurulmuyor (Erdoğan & Semerci & Yenisey & Yurttagüler XXIII)

STK'lar gönüllülerin motivasyonlarını korumak ve sürdürülebilirliklerini sağlamak için gönüllülük süreçlerinde pek çok adım atabilir ve uygulamayı hayata geçirebilirler;

- » Gönüllülerin motivasyonunu sağlamak için gönüllüler arasında dilde ve uygulamalarda hiyerarşi kurulmamalı,
- » Gönüllülerle birlikte yol arkadaşlığı yaptığı yapılacak şekilde ilerlenmeli (Buçak,2021)
- » Bazı durumlarda ek eğitim ve bilgilendirme yapılması,
- » Eğitim ve faaliyetlerin hayata geçirilmesi süreçlerinde gönüllülerin görüşleri alınmalı, geri bildirim yapmalarına olanak sunulmalı ve önemsendiklerinin farkına varmalarını sağlanması,
- » Gönüllülerin sahip oldukları yetkinlik ve deneyimlerle, çeşitli etkinlikleri hayata geçirmelerine fırsat verilmesi, (Buçak, 2021)
- » Gönüllülere hatıra ve anı olarak çeşitli hediyeler verilmesi, (Buçak, 2021)
- » Gönüllülerin aldıkları temel eğitimlerin ardından onlara ek olarak katkı sunacak içeriklerde atölyeler düzenlenmesi,
- » Gönüllü motivasyonunu artırmak için yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde çeşitli toplantı ve etkinlikler yapılması,
- » Gönüllülerin çeşitli şekillerde ödüllendirilmesi; gönüllülük faaliyetinde bulunanların görünürlüğü artırılması, sosyal medya hesaplarında ve web sitelerinde gönüllülere yer verilmesi,
- » Gönüllülerin farklılaşan nitelik ve motivasyonlarına uygun ödül ya da ödüller.

ÇEVİRİMİÇİ GÖNÜLLÜK

Son yıllarda çevrimiçi ortamda yapılan gönüllü faaliyetlerin sayısı arttı. Özellikle COVID-19 pandemisinin getirdiği kısıtlar, STK'ların gönüllü faaliyetlerini çevrimiçi ortama taşımaya ve uygulamalarını buna uygun şekilde yeniden düzenlemeye sevk etti.

A. ÇEVİRİMİÇİ ORTAMIN GÖNÜLLÜĞE ETKİSİ

Sivil toplumda gönüllüğe yeni bir boyut katan çevrimiçi gönüllük, dijital gönüllük ya da sanal gönüllük gibi isimlerle de adlandırılıyor. Gönüllülerin dijital araçları kullanarak internet ortamında STK'lara destek vermesine olanak sunan çevrimiçi gönüllük, kimi durumlarda geleneksel ve yüz yüze yapılan gönüllük faaliyetleri ile bir arada kullanılıyor.

Dijital araçları kullanarak gönüllük yapan bireyler, bu şekilde buldukları yerden küresel, ulusal ya da yerel düzeyde çalışan STK'lara çeşitli konularda destek verebiliyorlar. Gönüllülük faaliyetlerinde zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldıran online gönüllülük, gönüllülük faaliyetlerinin tümünü ya da bir bölümünü dijital ortamda yürütülmesine olanak veriyor.

Çevrimiçi gönüllük yoluyla STK'lar dijital ortamda çevrimiçi eğitim, seminer ve işbirlikleri yapabilir. . Çevrimiçi yapılan toplantılarda ve eğitimlerde STK'lar, Zoom, Webex, Googlemeets, Padlet, Mentimeter, Kahoot, Miro ve Octo (ahtapot) gibi bir çok uygulamadan faydalanabilirler.

Çevrimiçi araçlarla STK'lara sunulabilecek diğer gönüllü faaliyetler: Gönüllüler de birçok konuda STK'lara destek sunabilirler:

- » Web sitesi tasarımı veya desteği
- » Sosyal medya tanıtım ve yönetimi
- » Grafik tasarımı, fotoğrafçılık
- » Video oluşturma
- » Veri girişi
- » Uygulama geliştirme
- » Metin Yazarlığı

Online gönüllüğün STK'lara ve gönüllülere sağladığı bazı avantajlar var. Çevrimiçi ortamda yapılabilmesi, kurum ve gönüllülerin ihtiyaçlarının, bir yerde bulunma zorunluluğu ve süre sınırlaması olmadan giderilmesine olanak veriyor. Özellikle yoğun çalışan kişilerin beceri ve yeteneklerine uygun gönüllük faaliyetlerine katkı sunmasını ve bunu konum sınırlaması olmaksızın yerel, ulusal ve küresel düzeyde gerçekleştirmeleri online gönüllük ile kolaylaştırıyor.

Sağladığı bu esneklik ve avantajlara karşın online gönüllük, sosyal etkileşime sınırlı seviyede olanak vermesi , yüz yüze temasın yarattığı etki ve aidiyet duygusunu geliştirme konularında zayıf kalabiliyor.

Fiziki ortamda daha önce hiçbir araya gelmeyen gönüllüleri, çevrimiçi ortamda gönüllü faaliyetine verimli şekilde dahil edebilmek, STK'ların gönüllük politikalarının dijital uyumlu hale getirebilme ve çalıştıkları alanın niteliğine göre değişebiliyor. Bazı STK'lar dijital kapasitelerine göre çevrimiçi gönüllüğe daha kolay ya da daha güç uyum sağlayabiliyorlar.

Örneğin eğitim alanında çalışan STK'lar gönüllülerine belli bir seviyeye kadar çevrimiçi eğitim vererek verim elde ederken; sürecin belli bir aşamasında saha deneyimi kazanması gereken gönüllülerin yüz yüze eğitimlere dahil olması gerekebiliyor. Bu nedenle, çevrimiçi gönüllüğü STK'ların verimli hale getirmeleri, deneyim sürecinin sonunda çeşitli değişiklikler yaparak mümkün olabiliyor.

Çevrimiçi gönüllüğün yürütülmesi sırasında, STK'ların, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na (KVKK) uygun şekilde hareket etmesi, Aydınlatma Metni, Açık Rıza Metni, Gizlilik Sözleşmesi ve Sorumsuzluk Kaydı metinlerinin gönüllülerle paylaşarak onaylarını alması ve veri güvenliğini sağlayacak şekilde düzenlemeler yapması da gerekiyor.

Çevrimiçi gönüllüğe olanak sunan kurumların öncülerinin başında Birleşmiş Milletler Gönüllüleri geliyor. Birleşmiş Milletler'in Online Gönüllük Programı, resmi web sitesi üzerinden araştırma, yazma, sanat ve tasarım gibi konularda küresel düzeyde çevrimiçi gönüllülük olanağı sunuyor.

Türkiye'de ise STK'ların kısıtlı dijital olanakları nedeniyle çevrimiçi gönüllük henüz yaygın şekilde yürütülüyor. Bununla birlikte, son yıllarda özellikle yeni kurulan STK'ların çevrimiçi gönüllük konusunda daha aktif oldukları görülüyor.

B. PANDEMİYLE BİRLİKTE ARTAN DİJİTAL OLANAKLAR VE GÖNÜLLÜĞE ETKİSİ

Pandemi süreci, gönüllük faaliyetlerinin çevrimiçi ortama taşınması sürecini hızlandırdı. STK'ların bir kısmı dijital olanaklardan yararlanarak gönüllük uygulamalarını çevrimiçi ortama uyarladı.

Bunun örneklerinden biri Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG). TOG, pandemi ile birlikte Telegram kanalını daha aktif olarak kullanılmaya başladı ve gönüllüleri yönlendirme sürecini yüz yüzedeki çevrim içi ortama taşıdı. (TACSO, 2021:33)

Dijital ortamda pek çok eğitim faaliyetini yürüten Habitat Derneği de pandemi döneminde gönüllü motivasyonunu artırmak, gönüllüleri kişisel ve profesyonel olarak sürece hazırlamak için çeşitli uygulama ve belgeler geliştirdi.

Bir diğer örnek olan Derin Yoksulluk Ağı, pandemi en yoksul kesimler için acil yardım müdahalesi olarak Evden Değiştir modelini dijital ortamda hayata geçirdi ve temel ihtiyaç desteğini hızlı ve şeffaf bir şekilde sağladı.

Türkiye'de çevrimiçi ortamda STK'larla gönüllüleri buluşturan e-gönüllü gibi sosyal girişimler ve dijital platformlar da bulunuyor. E-gönüllü, dijital gönüllü yönetim sistemi ve teknoloji işbirlikleri ile sivil toplum faaliyetlerinin dijitalleşme süreçlerine katkıda bulunuyor.

GÖNÜLLÜLÜKLE İLGİLİ SORUNLAR VE RİSKLER

A. GÖNÜLLÜ POLİTİKASININ BELİRLENMESİNDE VE GÖNÜLLÜ YÖNETİMİNDE SORUNLAR

Gönüllü faaliyetleri ile ilgili olarak STK'ların sıklıkla ihmal ettikleri başlıklar gönüllü yönetim sürecinden beklenen verimin alınmasını engelliyor.

Tüm STK'ların deneymediği genel sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- » Gönüllü desteği alan STK'ların gönüllülerle çalışma kapasitelerinin düşük olması ; strateji ve politika belirleme ile gönüllü yönetimi konusundaki eksiklikleri,
- » Siyasiler ve kamuoyu nezdinde STK'ların itibar ve algısının düşük olması,
- » Gönüllülüğe dair olumsuz algı ve değerlendirmeler,
- » Türkiye'de gönüllük seviyesinin düşük olması nedeniyle yeterli sayıda ve nitelikte gönüllü bulamama,
- » STK'lar ya da gönüllülerden kaynaklanan nedenlerle, gönüllülerden umulan verimin alınmaması,
- » Gönüllülerle kalıcı ilişkiler kurulamaması nedeniyle sürdürülebilirliğin sağlanamaması,
- » Gönüllüğe ilişkin yanlış bilgi ve algı,
- » Gönüllü çalışmaların kamu tarafından yeterince teşvik edilmemesi,
- » STK'ların gönüllü politikalarının bulunmaması ya da etkili ve verimli gönüllü politikaları belirlenmemesi,
- » STK'ların gönüllülerin hak ve sorumlulukları belirginleştirememesi,
- » Gönüllülerin üstlendikleri sorumlulukların bazı durumlarda ücretli çalışan düzeyinde ağır olması ve emek sömürüsü olarak nitelendiren durumların ortaya çıkması,
- » Gönüllülük süresince karşılaşılan riskler ve rahatsızlıklar ve kazalar.

STK'lar gönüllü yönetim süreçlerinde yaşanan bu ve benzeri sorunları aşmak, gönüllülüğü teşvik eden bir ortam yaratmak için bazı iyileştirmeler yapabilirler. Bu şekilde STK'lar gönüllülerle ilişkilerini kurum kültürüne uygun olarak belirleyebilirler.

STK'ların kendilerine sorması gereken bazı sorular:

- » “Kurumda faaliyetlere katılan gönüllünün sağlığını riske atıyor muyum?”
- » “Kendi rızasıyla olsa bile, projenin zamanında tamamlanması ve bütçenin aşılmaması baskılarıyla aşırı çalışmaya maruz kalıyor mu?”
- » “Kurumun değerleri ve/veya yapılan proje ile ilgili olarak yeterli bilgi aktarmayarak, görüşünü almayarak yaptığı işe yabancılaşmasına neden oluyor muyum?”
- » “Gönüllünün projede yer alırken yaptığı harcamaları karşılayabiliyor muyum?” (Erdoğan & Semerci & Yenisey, Yentürk, XXVİİ)

Gönüllülerin yasal olarak bir statüye sahip olmadan STK'larda çalışmalarını “kayıt dışı çalışma” olarak nitelendiriliyor ve iş müfettişlerinin STK'lara çeşitli cezalara çarptırmasına neden olabiliyor. (Abay, 2021: 11) Bu da gönüllülikle ilgili STK'lar üzerinde risk yaratan faktörlerden biri.

B. GÖNÜLLÜK VE ‘EMEK SÖMÜRÜSÜ’

Türkiye’de gönüllülüğün teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması önündeki engellerin bir diğeri, gönüllülerin çalışma koşullarındaki sorunlardır. Bazı STK'ların gönüllülere ücretli çalışanların görevlerine yakın sorumluluklar vermesi, sivil toplumda gönüllü haklarını ‘emek sömürüsü’ üzerinden tartışılmasında da neden oluyor. Türkiye’de STK'ların gönüllük algısındaki farklılaşmalar ve çeşitlenen sorunlar, sivil toplumda gönüllülük kavramının tartışılması ve neleri içerdiği ve neleri içermediği konusunda uzlaşılması gerekliliğini ortaya koyuyor.

Türkiye’de ayda 40 saatin üzerinde, yani bir ücretli çalışan ile aynı seviyede, çalışan gönüllü oranı %20 civarındadır. (Yentürk, 2021:5)

Bilgi Üniversitesi’nin Gönüllü Araştırması’na göre, gönüllülerin %67’si gönüllülük faaliyetleri sırasında gerçekleşen ulaşım, yemek gibi masraflarını çoğunlukla kendileri karşılıyor. Gönüllülük faaliyetinden doğan masraflarının, ağırlıklı olarak gönüllüler tarafından karşılanması (bilgi; 30) gönüllülere yolluk (harcırah) ayırabilen dernek oranı %10’u geçmemesi (Abay, 2021:12) örnekleri gönüllü haklarındaki iyileştirme ihtiyacını ortaya koyuyor.

Aynı araştırmada, STK’nın ekonomik kısıtları olması durumunda gönüllülerin STK’lardan beklentilerinin olmadığı ancak gönüllü ve profesyonel çalışanların aynı işi yapması durumunda, STK’ların ekonomik olanakları olmasına karşın gönüllüyü desteklememesinin gönüllülerin motivasyonu olumsuz etkilediği görülüyor. (Erdoğan & Semerci, 2020: 32)

Bu noktada STK'larda gönüllülük uygulamalarının farklılaştığını tespit etmek gerekiyor. Bazı köklü STK'larda gönüllülük sisteminin verimli şekilde organize edilmesine karşın, daha küçük ya da yeni STK'larda, finansal ve idari kısıtlar nedeniyle gönüllülük adı altında ofis çalışanı, sosyal medya uzmanı, web tasarım uzmanı gibi ücretli çalışanların yapacağı işleri gönüllülere yaptırabildiği görülüyor. (Sivil Sayfalar, 2021) Türkiye’de artan işsizlik ve ekonomik krizin özellikle gençleri gönüllü faaliyetlere çektiği ancak bunun gönüllülüğün sürdürülebilirliğine katkısının tartışılmalı olduğu anlaşılıyor.

Gönüllülerin haklarında iyileştirmeler olmaması, STK'ların gönüllülere yüklediği aşırı sorumluluklar, emek sömürüsü olarak değerlendirilebilecek durumlar, gönüllükten tümüyle vazgeçmelerine ve başka STK'lara katkı sunmayı motivasyonlarının da sonlanmasına neden olabiliyor.

GÖNÜLLÜLER İÇİN ÇALIŞANLARIN HAK VE KOŞULLARINI İYİLEŞTİRİLMESİ GEREĞİ

Türkiye’de sivil toplumda gönüllülerin haklarının korunmasında, profesyonel çalışanların koşullarının iyileştirilmesi önemli bir adımdır. Sivil alanda ücretli çalışanların koşullarının iyileştirme olmaması, gönüllülere yönelik koşulların da iyileştirmesini güçleştiriyor. (Abay, 2021: 12)

Gönüllük faaliyeti yürütenlere, bunun karşılığında maddi bir kazanç sağlanmaması esas olmakla birlikte; bu faaliyet sırasında her bir gönüllünün temel ihtiyaçlarının (yeme, yol gideri v.b.) karşılanması, gönüllü emeğinin hakkaniyete dayalı olarak ödüllendirilmesi ve gönüllülerin emeğin sömürülmesi riski de bertaraf edilebilir.

C. SÜRDÜRÜLEBİLİR GÖNÜLLÜK

Türkiye’de gönüllülükle ilgili yukarıda sıralanan sorun ve riskler, gönüllük faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkiliyor.

Gönüllülerin yasal olarak bir sorumluluk taşımaması ve gönüllü faaliyetleri herhangi bir nedenden sonlandırma hakkının bulunması, gönüllülerin sürdürülebilir şekilde STK'lara bağlılıklarının ve gönüllü olma motivasyonlarının korunmasını gerekli kılıyor.

Türkiye’de Gönüllük Araştırması’nın 2019 verilerine göre, gönüllülerin % 86’sı destek verdikleri STK’yı yakınlarına tavsiye etme eğilimi taşıyor. Bu da gönüllülerin memnuniyetlerinin yüksek olduğunu gösteriyor. (Erdoğan & Semerci, s: 39)

Aynı araştırmada gönüllülerin gelecek yıl aynı STK’da çalışmaya devam edeceklerini söyleyenlerin oranı % 84 ; 3 yıl sonra da aynı STK’da gönüllülük faaliyetlerine devam etme eğilimi % 72’dir. Diğer bir deyişle, uzun vadede gönüllülük yapma eğiliminin daha düşük olduğu görülüyor. (Erdoğan & Semerci, 2020: 40)

Bu noktada, “Sürdürülebilir gönüllük” kavramı bu noktada önemli bir yaklaşım olarak görülebilir. “Sürdürülebilir Gönüllülük” “gönüllülüğün daha farkında ve sürdürülebilir olmasını ifade ediyor.

Gönüllülerin, hak ve sorumluluklarının görünür olmasına, gönüllülerin STK'ların yönetiminde aktif rol alabilmesine olanak sunan sürdürülebilir gönüllük yaklaşımı, ihtiyaç analizi, ölçümlenme, teori ve uygulama, birlikte öğrenme, tasarlama, içgörü alma, uygulama ve sürdürülebilir kılma süreçleri ile şekilleniyor.

Bu yaklaşıma göre gönüllük, esnek, kapsayıcı, planlı, vizyoner, geliştiren, ölçümlenen ve sosyal etkisi tasarlanan gönüllülük sistemlerinin kurgulanmalı ve güçlendirilmelidir. (Sivil Sayfalar, 2021)

Gönüllüğün uzun vadede sürdürülebilir kılınmasına etki eden faktörlerden bir diğeri STK'larda ücretli çalışanlar ile gönüller arasındaki ilişki ve iletişimidir. Sivil toplumda ücretli çalışanlar ve gönüllüler arasında kurulacak ilişkinin "mevcut insan kaynakları uygulamalarının gönüllülere uyarlanmasıyla ziyade; gönüllü yönetiminin gerektirdiği ilkelerle şekillenen özel bir yönetim tarzı" anlayışıyla kurgulanması ve geri dönüşler alınarak izlenmesi, gönüllü faaliyetlerin sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlar. (Arslan,2018, s:6)

Sürdürülebilirliği sağlamak için, gönüllülere STK çalışanları ya da daha deneyimli gönüllüler tarafından mentörlük verilebilir. Çalışılan konu alanında ve gönüllülerin çeşitlenen ihtiyaçları dikkate alınarak teşvik edici farklı uygulamalar, toplu motivasyon etkinlikleri, bilgi beceri ve tutum geliştirecek ve kişisel gelişime destek verecek eğitim programları gibi çalışmalarla gönüllüler desteklenebilir.

Tüm bunların katkısı ile gönüllülerin STK'ya bağlılıklarının sağlanması ve gönüllerin ihtiyaçlarının gözetilmesiyle, gönüllülerin uzun vadede gönüllük yapma eğilimlerinin korunması ve yeni gönüllüler kazanılması mümkün olabilir.

D. GÖNÜLLÜKLE İLGİLİ BİRİM YA DA KİŞİNİN VARLIĞI

STK'larda ücretli çalışan sayılarının sınırlı olması, hatta Türkiye'de STK'ların önemli bir kısmının çalışanlarının bile olmaması, sadece gönüllüler ile ilgilenecek bir kişinin görevlendirilmesini güçleştiriyor. Bu da gönüllüler ile STK'lar arasında iletişimi ve sürdürülebilir işbirliğinin olanaklarını zayıflatıyor.

Türkiye'de çok az sayıda STK'nın gönüllülerin koordinasyonunda sorumlu çalışanı ve birimi bulunuyor. Finansal ve idari kapasitesi sınırlı olmakla birlikte gönüllü desteği alan her STK'nın gönüllülerin STK'larla ilişkilerinde doğrudan muhatap olacakları sorumlu bir kişinin bulunması gerekiyor. Bu kişinin gönüllülere düzenli olarak bilgi vermesi ve destek sağlaması için yine bir gönüllünün görevlendirilmesi de bir seçenek olarak değerlendirilebilir.

GÖNÜLLÜLÜK KONUSUNDA KAMU POLİTİKALARI VE DÜZENLEMELER

Türkiye'de gönüllü katılımı ve yönetimini düzenleyen ve gönüllülerin haklarını koruyan bir düzenleme bulunmuyor. Bu nedenle, kamunun hem gönüllüğü teşvik eden uygulamaları hem de gönüllüğün yaygınlaşmasına katkı sunacak bir düzenleme ihtiyacı sıklıkla gündeme geliyor.

A. GÖNÜLLÜĞÜ TEŞVİK EDEN KAMU POLİTİKALARININ VARLIĞI

Türkiye'de gönüllülük oranının %6 düzeyinde olduğu tahmin ediliyor. (Erdoğan & Semerci, 2020) Gönüllü faaliyetlere düşük katılım seviyesi, öncelikli olarak gönüllüğü teşvik eden kamu politikalarıyla yükseltilebilir. Gönüllülüğe dair toplumsal farkındalığın artırılması da yine karar alıcıların bunu destekleyen uygulamalarıyla mümkün olabilir.

Gönüllüğün teşvik edilmesi amacıyla son yıllarda kamu kurumları tarafından çeşitli politika ve uygulamalar hayata geçirildi. 11. Kalkınma Planı'nda yer alan "üniversitelerde gönüllüğün yaygınlaştırılmasının hedefi" doğrultusunda, YÖK ile Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü arasında iş birliği yapılarak, gençlerin gönüllüğe teşvik edilmesine hedefleniyor.

Bu kapsamda, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve YÖK arasında yapılan işbirliği ile Gönüllülük Çalışmaları Dersi, 2020-2021 eğitim öğretim döneminde üniversitelerde seçmeli ders olarak okutulmaya başlandı. Türkiye'de 2021 yılı Aralık ayı itibarıyla, 76 üniversitede 13 binden fazla öğrenci seçmeli Gönüllülük dersi alıyor. (DHA,2021,)

Gönüllüğün kamu tarafından teşvik edilmesi için 2019 yılında Gönüllülük Yılı ilan edildi ve Gönüllülük Yılı Strateji Belgesi hazırlandı. Belgede, gönüllülük kültürünün güçlendirilmesi, bu alanda teknolojinin daha etkin kullanılması, risk yönetimi, gönüllü yönetiminin ve eğitiminin güçlendirilmesi, kurumlar arası ilişkilerin güçlendirilmesi, gönüllüğün tanınması ve değerlendirilmesi gibi temel öncelikler belirlendi. Bu çerçevede Gençlik ve Spor Bakanlığı, çeşitli kurumlarla işbirliği protokolleri imzaladı.

GENÇ GÖNÜLLÜLER

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın gençlerin gönüllü olarak hizmet etmeleri için gönüllülük fırsatı sunduğu gençgönüllüler adlı web sitesinde, bilgilerini, emeğini ve zamanı başkalarıyla paylaşmak gençler sitede yayınlanan gönüllü ilanlarını takip edebiliyor. Web sitesinden gönüllüler kendilerine uygun kurumları buluyor; kurumlar da ihtiyaç duydukları gönüllüleri temin edebiliyor.

Genç Gönüllüler web sitesinde yer alan gönüllülük faaliyetleri, eğitim, çevre, spor, kültür ve turizm, sağlık ve sosyal hizmetler ile afet ve acil durum kategorilerinde çeşitleniyor. Buradan yurt içindeki gönüllülük faaliyetlerine ek olarak, dünyanın farklı yerlerinde de gönüllük başvurusu yapılabiliyor. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın gençgönüllüler sitesinin Genç Gönüllüler adıyla uygulaması da bulunuyor. Gençlik ve Spor Bakanlığı ayrıca, Damla Gönüllük Hareketi ve Komşum Projesi gibi kapsamlı gönüllük projelerini hayata geçiriyor. Genç Gönüllüler web sitesinin 2021 yılı Aralık ayı verilerine göre, kurum aracılığıyla 2893 Kurum, 251. 050 Gönüllü ve 27167 gönüllü etkinlik yapıldı.

İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, gönüllük konusunda açtığı web sitesi ve kamu spotlarıyla toplumda gönüllük bilincinin artırılması hedefliyor. Bununla birlikte, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde gönüllülük ile ilgili bir birim bulunmuyor.

Kamu kurumlarının hayata geçirdiği bu uygulama ve politikalara karşın, Türkiye'de gönüllüğü teşvik eden kamu politikalarının gönüllüğü yaygınlaşmasına önemli bir katkı sunduğunu söylemek için henüz erken.

Bunun sebeplerinden biri, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre, gönüllülerin "zorunlu sigortalı" sayılması. Bu zorunluluk, gönüllü istihdam eden STK'ların Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirilmesini ve primlerinin ödenmesini gerektiriyor. Kanun STK'ları bu zorunluktan muaf tutmadığı için, gönüllü çalışma yürüten STK'lar sınırlı finansal kapasitelerine rağmen ağır yaptırımlara maruz kalabiliyorlar.

GÖNÜLLÜ AJANSI

Türkiye'de gönüllülüğün teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması için kamunun atabileceği adımlardan biri, Gönüllüler Ajansı ya da Gönüllüler Kurumu gibi adlarla gönüllülük alanında hizmetlerin verilmesini kolaylaştıran bir kurumun kurulması olabilir. Çünkü STK'ların gönüllü faaliyetlerinin sınırlı idari, finansal ve insan kaynağı kapasitesi ile tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri bir yönlendirme ve koordinasyon gerektiriyor.

Bu ihtiyacı karşılayacak şekilde, özerk ya da yarı özerk bir çatı kurumun- "Gönüllüler Ajansı"- kurulması, gönüllü seçimi, istihdamı ve gönüllü faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasına katkı sunması mümkün olabilir. (Arslan, 2018:13)

B. GÖNÜLLÜK ALANINDA DÜZENLEME İHTİYACI

Türkiye'de gönüllü faaliyetleri düzenleyen yasa ihtiyacı olup olmadığı; böyle bir ihtiyaç var ise getirilecek yasal düzenlemenin nasıl bir kapsama sahip olması gerektiğine dair çeşitli STK'lar ve uzmanlar tarafından hazırlanan çalışmalar bulunuyor.

Genç Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı Gönüllü Hakları Yasa Çalışması'nda, bu konuda bir yasal düzenleme yapılması gerektiğini düşünen katılımcılar % 77. Düzenlemenin ivedilikle hazırlanması gerektiğini düşünenlere karşın, araştırmaya katılanların % 22'si bu alanda bir düzenleme yapılmasının "sivil alanı sıkıştıracağını ve gönüllülüğün bir çerçeveye oturtulmasının sivil alan dostu olmayacağını, otoriter bir anlayış" getireceğini düşünüyor. (Genç Düşünce Enstitüsü, 2021: 7)

C. YASA ÖNERİLERİ

11. Kalkınma Planı'nın hazırlanmasından bu yana, Türkiye'de gönüllü çalışmaları kapsayacak bir yasa çalışması konusunda tartışmalar sürüyor. Türkiye'de gönüllük konusunda mevzuat tartışmasının yapılmasının temel nedeni, STK'ların büyük bir bölümünün gönüllü emeği ile faaliyetlerini sürdürebiliyor olmalarından kaynaklanıyor. Bu ve düşük seviyedeki gönüllük oranı, gönüllülüğün teşvik edilmesi ihtiyacını ortaya çıkarıyor. Bu ihtiyaç da nihai olarak gönüllük alanında çeşitli yasa önerilerinin tartışılmasını gündeme getiriyor.

Gönüllülüğe ilişkin yasal düzenleme bulunmasa da Türkiye'de gönüllülük faaliyetleri örgütlenme özgürlüğü kapsamında anayasal güvence altında olması, bir kazanım olarak görülmüyor. (Yentürk, 2021:4)

Gönüllülükle ilgili yasal düzenleme ihtiyacını savunanlar, çıkarılacak yasa ile sivil alanda gönüllü faaliyetlerin denetim altına alma riskinin bulunduğu da dikkat çekiyorlar. Bu nedenle, gönüllülükle ilgili yasal düzenlemenin STK'ların gönüllü faaliyetlerini kolaylaştıracak şekilde şekillenmesi üzerinde ortaklaşıyor. (Erdoğan & Semerci, 2020: xxxviii)

Ayrıca gönüllülük ile ilgili yasada;

- » STK'nın misyon ve vizyonu, etik değerler ve davranış kuralları hakkında gönüllünün bilgilendirilmesi ve gönüllünün bunlara bağlı kalma sorumluluğu;
- » Yapılan faaliyet- proje ile ilgili STK ile gönüllü arasındaki bilgi verme-görüş alma ilişkisinin karşılıklı olarak işletilebilmesi;
- » Çok tehlikeli işlerde STK'lara destek veren gönüllülerin kaza riskine karşı koruması,
- » Gönüllünün çalışma ve dinlenme süreleri gibi temel haklar ve sorumluluklara ilişkin konuların asgari düzeyde düzenlenmiş olması öneriliyor. (Erdoğan & Semerci, xviii)

Ulusal Gönüllülük Komitesi'nin (UGK), Türkiye'de gönüllülüğe dair yasal düzenlemelerde dikkate alınması gereken temel prensipleri listesinde ise şunlar yer alıyor;

- » Gönüllülüğü teşvik etmenin amaçlanması;
- » gönüllü ve işçi arasındaki ayrımın açıkça düzenlenmesi,
- » gönüllüyü ve sivil toplum kuruluşunu koruyacak önlemlerin alınması,
- » yasal çalışmaların tüm süreçlerine sivil toplumun dahil edilmesi. (UGK, 2021)

Türkiye'de gönüllük konusunda yapılması gereken düzenlemenin öncelikle kapsamı gereken konular ise şunlar olabilir:

- » Sivil katılımı güçlendirici, özgürlükçü, alanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek esneklikte bir Gönüllülük Yasası hazırlanmalı;
- » Gönüllü ile yürütülen faaliyetlerde taraflardan birinin talep etmesi durumunda yazılı sözleşme yapılması; yine taraflardan birinin sözleşmeyi dilediğinde feshedilmesi ,
- » Gönüllünün ucuz işgücü olarak kullanılmaması, ayda 40 saatin üzerinde çalışan gönüllü oranı %20 civarında olmasını dikkate alarak, belli bir saatin üzerinde çalışan gönüllülerle iş müfettişlerinin ceza yaptırımında bulunmaması için mutlaka yazılı sözleşme yapılması (Yentürk, 2021: 5)
- » Gönüllülerin karşılaştıkları kaza risklerine karşı en düşük maliyetle ve en kolay şekilde kaza sigortası yapılması; İş Kanunu'na göre çok riskli işler kapsamında bulunan faaliyetlerde mutlaka kaza sigortası yapılması, (Yentürk, 2021 :5)
- » Kamuda gönüllülük sigortası uygulamasına geçilmesi;
- » Gönüllüler ve STK'ların katılımcı ve yararlanıcılarını da kapsayan özel bir STK sigortasının özel sigorta kurumları tarafından geliştirilmesi (Yentürk, 2021,5)

'Gönüllü Hakları Yasası' çalışmasında ise hazırlanacak olan yasada bulunması önerilen başlıklar ;

- » Gönüllülerin çalışma saatlerinin ve iş kapsamlarının belirlenmesi ve bunun bir defterde kaydının tutulmasıyla hem STK'ların hem gönüllüleri haklarının korunması;
- » Defter tutulmasıyla gönüllünün kurumu zarara uğratması halinde bunun takibi veya gönüllüye verilen zararın tespitinin daha görünür olması;
- » İş Kanunu, Yabancılar Kanunu başta olmak üzere çeşitli değişiklikler ile gönüllü haklarının korunması.

Gönüllüler ile çalışan pek çok STK'nın katıldığı "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri İçin: Aktif Vatandaşlık, Sivil İnisiyatifler ve Gönüllülük Toplantısı"nda yasal düzenlemede olması önerilen başlıklardan öne çıkanlar şunlar:

- » Gönüllülük tanımı, çalışma prensipleri ve kapsamı belirlenmesi;
- » Gönüllüleri koruyan hükümler olmalı ve bu hükümler İş Kanunu ile paralel yürütülmesi;
- » "Gönüllü" ve "işçi" ayrımını net olarak belirlenmeli; gönüllü, ücret almayan kişi olarak belirlenmeli ve 5510 sayılı Kanunda düzenleme yapılması,
- » Gönüllülerin en azından kaza sigortasının yapılması ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalı;
- » 18 yaşından küçük gönüllüler için yasal çerçeve düzenlenmesi,
- » Gönüllü-İşçi-Profesyonel Gönüllü-Üye-Çalışan-Gönüllü Çalışan kavramlarının açıklanması ve farklılıklarının ortaya konulması,
- » Gönüllü Taahhütnamesi, Güvenlik Koruma Politika Belgesi, Aydınlatma Metni, Açık Rıza Metni, Sorumsuzluk Kaydı, Gizlilik Sözleşmesi gibi metinler hazırlanması;
- » Çocuklar ve diğer hassas bu grupların iyi halinin gözetilmesi ve zarar verici davranışlarının olması durumunda uygulanacak cezai yaptırımlara ilişkin Ceza Kanunu'nda da değişiklik yapılması,
- » Gönüllülük tanımı yapılırken azınlık hakları ve insan hakları alanında çalışan STÖ'ler ile hassas gruplar ile çalışan STÖ'lerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulması,
- » Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü içinde gönüllülük ile ilgili bir birimin oluşturulması,
- » Gönüllülüğü kötüye kullanımı izlemek adına bir sistemin oluşturulması,
- » Gönüllü kartı düzenlenmesi,
- » STK'ların etik kod yazmaları için yasada referans olması; gönüllülerin ve STK'ların uyması gereken etik kuralların çerçevesinin belirlenmesi (TACSO 3,2021: 45-48)

ALTERNATİF GÖNÜLLÜLÜK POLİTİKALARI VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bu bölümde Türkiye’de gönüller ile yürüttüğü faaliyetleri, gönüllü hak ve sorumluluklarını koruyarak sürdüren bazı STK’lara yer veriliyor.

Gönüllü politikasını ve gönüllü yönetimini etkin ve verimli şekilde uygulayan ve iyi uygulama örnekleri olarak değerlendirilen bu STK’lar : Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Habitat Derneği, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Sulukule Gönüllüleri Derneği.

A. TEGV

- » Türkiye’de gönüllüğü kurumsal düzeyde en sürdürebilir ve profesyonel olarak yürüten STK’ların başında Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) geliyor.
- » Türkiye’nin her bölgesinde yaygın olarak gönüllüleri bulunuyor.
- » Yılda ortalama 10 bin gönüllüye ulaşan TEGV, kuruluşundan bugüne kadar 90 binin üzerinde gönüllüyle faaliyetlerini sürdürüyor.
- » Gönüllü Koordinasyon birimi olan ve gönüllerden sorumlu ücretli çalışanları olan az sayıda STK’dan biri.
- » Gönüllülerin yüzde 80’i üniversite öğrencisi, bunların yüzde 75’i kadın
- » “Gönüllü Başucu Kitabı ve Gönüllü Taahhütnamesi hazırlayan TEGV, gönüllülerin temel alıp uygulayacağı metinlere sahip.
- » TEGV, gönüllü olarak başvuran kişileri ayrıntılı bir süreçle değerlendirdikten sonra, gönüllü olarak belirledikleriyle Gönüllü Taahhütnamesi imzalamalarını istiyor. Yasal olarak bağlayıcılığı olmasa da bu taahhütname ile TEGV’nin gönüllüler için neler yapacağı ve hangi hakları sunduğu ; gönüllülerinde TEGV bünyesinde yer alarak hangi sorumluluklara sahip olduğu ve ne tür hakları olduğu karşılıklı olarak net hale getiriliyor.
- » Pandemi sürecinde çevrimiçi ortamda da gönüllü buluşmaları gerçekleştirdi.
- » Web sitesinde gönüllülerle gerçekleştirdikleri faaliyetlere de yer veren TEGV, Gönüllü Buluşmaları ve Gönüllü Anı Defteri gibi uygulamaları da var.

TEGV’DE GÖNÜLLÜK

- » Toplum Gönüllüleri Eğitim Vakfı’nda (TEGV) gönüllü politikası ve gönüllü yönetimi tüm detayları ile kapsamlı ve profesyonel bir bakış açısıyla düzenlenen ve gönüllülerden alınan geri dönüşlerle yeniden şekillendirilen bir süreci kapsıyor.
- » Adım Adım Gönüllü Süreci’nin tüm aşamalarını tamamlayan gönüllüler sadece TEGV’de gönüllülük yapabiliyor.
- » Gönüllüğün sabır ve emek işi olduğunda hareketle kurgulanan gönüllü seçim sürecinde, gönüllülerin çocuklara eğitim vermenin öneminin farkında olmalarını sağlanmasında amaçlanıyor.
- » Pandemi sürecinde, gönüllü eğitimlerinin belli aşamaları dijital ortama aktarıldı.
- » Program Gönüllüsü, Destek Gönüllüsü ve İletişim Gönüllüsü olarak kategoriler bulunuyor.
- » Gönüllülerin sosyal becerilerini ve duygusal dayanıklılığını geliştirmek amacıyla, sosyal duygusal öğrenme müfredatı geliştirdi. Bununla, uygulamalı olarak gönüllülerin faaliyetlerini gerçekleştirirken karşılaştıkları sorunlara sahada daha katılımcı ve daha farkında hareket etmelerini hedefliyor.
- » Gönüllülere eğitim veren eğitimciler de gönüllülerden oluşuyor.
- » Pandemi nedeniyle, gönüllük sürecinin önemli bir bölümü dijital ortama taşındı. Gönüllü seçimi ve gönüllerin eğitimlerinde uzaktan eğitim, senkron eğitim ve yüz yüze eğitim bir arada kullanılıyor.
- » Program Gönüllüsü, uzun, detaylı ve sahada uygulamayı da içeren bir eğitim sürecinin ardından buna hak kazanabiliyor.
- » Destek Gönüllüsü, yoğun çalışan gönüllüler için kurgulanan ve etkinlik noktasında ya da ofis çalışmalarına destek verebilir.
- » İletişim Gönüllüsü ise TEGV’nin iletişim çalışmalarını yaygınlaştırma ve açtığı stantlarda görev alıyor.
- » TEGV gönüllüleri, an az bir yıllık bir sürecin süreci deneyimledikten sonra ve 25 yaşını doldurduktan sonra, eğitimci eğitimini tamamlayarak eğitimci olabiliyorlar.

B. AÇEV

- » Anne Çocuk Eğitim Vakfı, (AÇEV) Uzman-Program gönüllüğü, Stajyer gönüllük ve destek gönüllüğü şeklinde 3 farklı gönüllülük türünü kullanıyor.
- » AÇEV gönüllülük programında, eğitici eğitimi dışındaki diğer tüm gönüllü faaliyetler kurum içinde çevrim içi ortama taşındı.
- » AÇEV’de gönüllüler, uygulama ve etik sözleşmesi imzalamakla yükümlüler.
- » Gönüllülerin katıldığı eğitim ve faaliyetlerin toplandığı bir veri tabanı var.
- » AÇEV, gönüllüler ile ilgili çalışanları olan ve birim oluşturan az sayıdaki STK’dan biri. Gönüllülerin koordinasyonunu ve birimler arası iş birliğini yürüten profesyonel çalışanlardan oluşan bir ekip yer alıyor.
- » Uzman-Program Gönüllüğünde yer alan gönüllüler, destek verdikleri konuda uzmanlığa sahip olan, gönüllülük yapmadan önce uzun dönemli yatılı eğitimlerden geçen kişilerden oluşuyor. AÇEV’e bağlılık düzeyi yüksek olan bu gönüllülere harcırah desteği veriliyor.
- » Stajyer gönüllüler masabaşı işlerde görev alırken; destek gönüllüleri kısa süreli faaliyetlere katkı sunuyor. (TACSO 3, 2021: 18-19)

C. TOG

- » Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) Türkiye’de 115 üniversitede 121 TOG topluluğunda oluşan gönüllülerle birlikte çalışıyor.
- » “Toplum Gönüllüsü” olarak adlandırılan gençler, gönüllü olarak web üzerinden yaptıkları başvurunun ardından, Genç Gönüllüler Bilgilendirme Kanalı’na katılarak, TOG’da yapılan bütün etkinlik, eğitim, webinar ve atölyelere dair duyuruları takip etmeye başlıyorlar.
- » 3. Aşamada gönüllüler 2 saat süren ve online yapılan Toplum Gönüllülüğü Oryantasyonu’na katılıyor.
- » 4. Aşamada gönüllüler, Proje Geliştirme Eğitimi, Kaynak Geliştirme Eğitimi ve Ekip Yönetimi Eğitimi’nden oluşan Temel Eğitimlere katılıyor. Bu aşama, bir ekiple birlikte gönüllülerin hayata geçireceği proje ve etkinlikleri desteklemeyi hedefliyor.
- » Toplum Gönüllüsü gençler, TOG’da kendi sosyal sorumluluk projelerini tasarlayıp hayata geçiriyorlar.
- » TOG, “Gönüllülükte Etik Kurallar ve Davranış Kuralları” metnine göre gönüllüler yönlendiriliyor.
- » TOG, gönüllüler için düzenli olarak “yerelden kaynak geliştirme”, “ekip çalışması” ve “iletişim” başlıklarında eğitimler düzenliyor.
- » TOG, gönüllülerle faaliyetlerini Gençlerin hareketliliği ve akran eğitim modelini birleştirerek, gönüllülerle faaliyetlerini birlikte tasarlıyor. (TACSO 3, 2021: 33)

D. HABİTAT DERNEĞİ

- » Habitat Derneği’nin gönüllülerle çalışmalarını ve eğitim stratejisini, gönüllü motivasyonunu artırmak, gönüllüleri kişisel ve profesyonel olarak sürece hazırlamak üzere şekillendirdi.
- » Gönüllü Yönetim Sistemi kurmuş nadir STK’lardan biri.
- » Türkiye’nin 81 ilinde gönüllüleri bulunuyor.
- » Habitat Gönüllü Kılavuzu’nda gönüllü faaliyetlere ilişkin süreç ve gönüllülerin hakları detaylandırılıyor.
- » Habitat Derneği, yürüttüğü projelerden doğan ihtiyaçlara göre gönüllü ilanına çıkıyor.
- » Gönüllü eğitmen, online gönüllü eğitmen, gönüllü master eğitmen, gönüllü proje savunucuları (elçiler) ve ofis gönüllüsü kategorileri var.
- » Yürüttüğü projelerde Paramı Yönetebiliyorum, Geleceğini Şimdi Yönet, Kontrol Bende, Kadın İçin Teknoloji, Yarım Kodlayanlar, Minik Eller Kod Yazıyor, Bilişimde Genç Hareket gibi birçok projede gönüllülerin desteğiyle yürütüyor.
- » Gönüllülerden, Gönüllü Taahhütnamesi’ni onaylayarak gönüllük faaliyetine başlamaları bekleniyor.

E. SULUKULE GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ

- » Sulukule Gönüllüleri Derneği, risk altında bulunan kişilerle çalıştığı için, gönüllülük faaliyetleri uzun dönemli bir sürece göre düzenleniyor ve her yıl yeniden kurgulanıyor.
- » Gönüllülerin sürekliliği ve devamlılığını sağlamak için örgüt içi kararlara katılımları sağlıyor. Web sayfasında Gönüllülerimiz adı altında gönüllülerin katkılarına isimleriyle yer veriliyor.
- » Gönüllülerle yazılı bir sözleşme yapılmıyor ama programlara başlamadan önce karşılıklı söz veriliyor.
- » Sivil Toplum ve Gönüllük, Çocuk Güvenliği Politikası, Kadın Hakları, Çocuk Hakları başlıklarında detaylı olarak hazırlanan oryantasyon programları var. Oryantasyon programında ayrıca kurum kültürü, Mahalle Temelli Çalışma, risk altındaki çocuklarla çalışma ve gönüllük bilinci gibi konular da yer alıyor. (TACSO, 2021:21)
- » Finansal kısıtlar nedeniyle gönüllülere harcırah verilmesi ve sigorta yapılması konusunda süreklilik sağlanamadı.
- » Pandemi koşulları sebebiyle, yeni gönüllü çağrısı açmayan Dernek, çalışmalarına bir önceki dönemin gönüllüleriyle sürdürüyor.
- » Pandemide mevcut gönüllüler birbirlerine atölyelere açarak destek veriyor.
- » Pandemide atölyeler online yapıldı ve oryantasyon eğitimi çevrimiçi ortama uyarlandı.

SONUÇ

Türkiye’de düşük seviyedeki gönüllü faaliyetlere katılım oranının yükseltilmesi için gönüllüğün kamu ve sivil toplum tarafında yaygınlaştırılmasına yönelik adımların atılması gerekiyor.

Sivil toplumda gönüllüleri koruyan ve gönüllüğü teşvik eden bir sistem geliştirebilmesi için, sivil aktörlerin ve kamunun, gönüllü faaliyetlerin yürütülmesi sırasında ortaya çıkacak sorunları ve hak ihlallerinin oluşumu engelleyecek uygulama ve yasal düzenlemeleri hayata geçirmesi önemli.

STK’ların ihtiyaçları ile gönüllülerin hakları arasındaki dengenin korunarak, gönüllü politikalarının hazırlanması ve gönüllü yönetim sürecinin kurgulanması için; gönüllülerin hak ve sorumluluklarının netleştirilmesi, gönüllüler ile STK’lar arasındaki ilişkinin her iki tarafın hak ve sorumluluklarını içerek şekilde tanımlanması ve nihai olarak gönüllük faaliyetlerini kapsayan tüm sürecin hak temelli bir bakışla sürdürülebilir şekilde kurgulanması başlıkları öne çıkıyor.

STK’ların büyük bir bölümünün gönüllü emeği ile faaliyetlerini sürdürebiliyor olmaları ve tek bir ücretli çalışanı bile olmayan dernek ve vakıf oranının %80’ler civarında olduğu dikkate alındığında, gönüllü faaliyetler ilişkin düzenleme ve iyileştirme çabalarının aciliyetini ortaya çıkıyor.

KAYNAKÇA

- » “11. Kalkınma Planı ve Gönüllük”, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, Erişim: <https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/IcSite/burdur/11-KALKINMA-PLANI.pdf>
- » Ayşe Beyazova & Gözde Durmuş, “Abla Bir Daha Gelecek misin? Türkiye’de Çocuklarla Gönüllülük Deneyimleri”, Yayın: “Türkiye’de Gönüllülük Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar”, Derleyenler: Emre Erdoğan - Pınar Uyan Semerci - Nurhan Yentürk - Laden Yurttagüler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, Erişim: <https://gonulluluk.bilgi.edu.tr/tr/kitaplar/turkiyede-gonulluluk/>
- » “Bakan Kasapoğlu, 5 Aralık Dünya Gönüllüler Günü programına katıldı”, DHA, 5 Aralık 2021, Erişim: <https://www.dha.com.tr/spor/bakan-kasapoglu-5-aralik-dunya-gonulluler-gunu-programina-katildi/haber-1864555>
- » Burak Buçak, TEGV Gönüllü Koordinatörü ile yapılan Online Görüşme, 30 Kasım 2021.
- » COVID-19 Salgınının Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarına Etkisi Anketi II, Ağustos 2020, TÜSEV, Erişim: <https://covid19vestklar.tusev.org.tr/>
- » “Daha Fazla Gönüllü Olsun Değil, Gönüllülük Daha Farkında ve Sürdürülebilir Olsun!”, Nursen Arslan, Sivil Sayfalar, 2021, Erişim: <https://www.sivilsayfalar.org/2021/04/26/daha-fazla-gonullu-olsun-degil-gonulluluk-daha-farkinda-ve-surdurulebilir-olsun/>
- » “Dünya Bağışçılık Endeksi Paneli”, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2015, Erişim: <https://www.vgm.gov.tr/organizasyonlar/dunya-bagiscilik-endeksi-paneli>
- » Emre Erdoğan & Pınar Uyan-Semerci, “Türkiye Gönüllülük Araştırması 2019: Gönüllü Profili, Gönüllülerin Koşulları ve Kazanımları”, Yayın: “Türkiye’de Gönüllülük Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar”, Derleyenler: Emre Erdoğan - Pınar Uyan Semerci - Nurhan Yentürk - Laden Yurttagüler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, Erişim: <https://gonulluluk.bilgi.edu.tr/tr/kitaplar/turkiyede-gonulluluk/>

- » “Gönüllük Konusunda Yapılacak Yasal Düzenlemede Temel Prensipler”, Ulusal Gönüllük Komitesi, 2021, Erişim: <http://ugkturkiye.org/ugk-ve-kamu/2021-yili/>
- » “Gönüllü Hakları Yasa Çalışması” Genç Düşünce Enstitüsü, 2021, Erişim: <https://www.sivilsayfalar.org/raporlar/genc-dusunce-enstitusu-gonulluk-haklari-yasa-calismasi/>
- » “Gönüllü Politikası Yok, Bazı STK’ların Bu Konuda Çalışmaya Gönü de Yok”, Sivil Sayfalar, Erişim: <https://www.sivilsayfalar.org/2021/04/14/gonullu-politikasi-yok-bazi-stklar-in-bu-konuda-calismaya-gonlu-de-yok/>
- » “Hak Temelli Derneklerde Online Gönüllük, Akdeniz Gençlik Derneği”, Erişim: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-10/hak-temelli-orgutlerde-online-gonulluluk-rehberi-web.pdf>
- » Hakan Dulkadiroğlu, “Gönüllülük, Gönüllü Kuruluşlar Ve Devlet Arasındaki İşbirliği: Americorps Örneği Ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi”, Doktora Tezi, Erişim: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=CfQy1KKT1A7J43tVdKKcuQ&no=ffs_WaV-5CB6LIn2AQDSZQ
- » Kübra Doğan-Yenisey, “Gönüllülük ve Hukuki Çerçevesi”, Yayın: “Türkiye’de Gönüllülük Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar”, Derleyenler Emre Erdoğan - Pınar Uyan Semerci - Nurhan Yentürk - Laden Yurttagüler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, Erişim: <https://gonulluluk.bilgi.edu.tr/tr/kitaplar/turkiyede-gonulluluk/>
- » “Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük: Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Mehmet Lütfi Arslan, İlke Politika Notu, 2018. Erişim: <https://kurumsalyonetim.org/images/sivil-toplum-kuruluslarinda-gonulluluk-sorunlar-cozum-yollari-pdf-ilke-org-tr.pdf>
- » “Sivil Toplum için Elverişli Ortam İzleme Matrisi 2019 Türkiye Raporu”, TÜSEV, 2020, Erişim: <https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/MM2019Turkce14072020.pdf>
- » “Sivil Toplum Örgütlerinde Gönüllü Yönetimi için Temel Adımlar”, STGM, 2020 , Erişim: https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/gonulluk_infonote_201119.pdf
- » “STK’larda Gönüllülük ve Gönüllülük Politikaları”, TÜSEV, Erişim: <https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/STKlardaGonullulukVakaAnaliziTR.06.11.13.pdf>

- » “STÖ’ler İçin Gönüllük Rehberi”, STGM, 2013, Erişim: https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-08/stoler-icin-gonulluluk-ve-gonullu-yonetimi-rehberi_2.pdf
- » “Türkiye’de Gönüllülük Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar”, Derleyenler Emre Erdoğan - Pınar Uyan Semerci - Nurhan Yentürk - Laden Yurttagüler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020 , Erişim: <https://gonulluluk.bilgi.edu.tr/tr/kitaplar/turkiyede-gonulluluk/>
- » Tezcan Eralp Abay, “Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri İçin: Aktif Vatandaşlık, Sivil İnisiyatifler ve Gönüllülük Toplantısı”, TACSO 3, 2021, Erişim: <https://www.stgm.org.tr/turkiyede-sivil-toplum-orgutleri-icin-aktif-vatandaslik-sivil-inisiyatifler-gonulluluk-toplantisi>
- » Nurhan Yentürk, “Gönüllülük İlgili Yasal Düzenlemeler: Sivil Alan İçin Örnekler ve Öneriler”, Yayın: “Türkiye’de Gönüllülük Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar”, Derleyenler Emre Erdoğan - Pınar Uyan Semerci - Nurhan Yentürk - Laden Yurttagüler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, Erişim: <https://gonulluluk.bilgi.edu.tr/tr/kitaplar/turkiyede-gonulluluk/>
- » Nurhan Yentürk, “Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri İçin: Aktif Vatandaşlık, Sivil İnisiyatifler ve Gönüllülük Toplantısı”, TACSO 3, 2021, Erişim: <https://www.stgm.org.tr/turkiyede-sivil-toplum-orgutleri-icin-aktif-vatandaslik-sivil-inisiyatifler-gonulluluk-toplantisi>
- » “Türkiye’de Gönüllülük : Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi”, Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi, Erişim: <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf>
- » “Türkiye Dünya Gönüllük Sıralamasında Sondan 3’üncü”, TÜSEV, 2014, Erişim: https://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/2014_4_Aralik_Dunya_Gonulluler_Gunu.pdf
- » Ulusal Gönüllülük Komitesi Gönüllülük Temel Prensipleri Duyurusu, 2021, Erişim: 2021 YILI – Ulusal Gönüllülük Komitesi (ugkturkiye.org)

